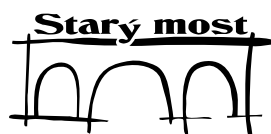

MĚSTO TOUŠKOV A KŮŠTÍ

STRÍPKY Z HISTORIE A SOUČASNOSTI

Texty Lukáš Houška a kolektiv
Současné fotografie Jaroslav Vogeltanz a další autoři
Ilustrace Tereza Šmucrová

Společně obracíme první stránky knihy o Městě Touškově a Kůští, a tak mi prosím dovoďte, abych se s Vámi podělila o velkou radost, kterou mi kniha přinesla.

Město Touškov a Kůští, domov více než dvou tisíc obyvatel, mají opravdu bohatou historii. Město zažilo rozkvět i pád, znovu vstalo z popela a rozvíjí se dál a dál. Kolik příběhů plných radosti, ale i bolesti s sebou život města nese? Nelze je spočítat, ale díky ohromnému nadšení a úsilí Lukáše Houšky se můžeme seznámit alespoň s jeho „střípky“.

Lukášovi za to patří upřímný dík. Poděkování patří také všem, kteří poskytli vzpomínky, fotografie a příspěvky, všem, kdo se podíleli na vydání.

Važme si života předků, važme si i našeho života a místa, kde žijeme, domova. Mít domov, zažívat pocit sounáležitosti, zázemí a bezpečí, to je velké štěstí.

Iveta Zajíčková, starostka

KNIHA VZNIKLA VE SPOLUPRÁCI S MĚSTEM MĚSTO TOUŠKOV

MĚSTO TOUŠKOV A KŮŠTÍ – STŘÍPKY Z HISTORIE A SOUČASNOSTI

Texty © Lukáš Houška a kolektiv (viz obsah str. 144)

Vedení projektu © Lukáš Houška

Redakce © Petr Mazný, Petr Flachs

Historické i současné fotografie a dokumenty © sbírka města Město Touškov (MT), sbírka autora (LH), Jaroslav Vogeltanz (JV), Petr Komanec (PK), Lukáš Fuchman (LF), Václav Dráždil (VD) a další autoři (uvedeno v poděkování všem, kdo se podíleli)

Ilustrace © Tereza Šmucrová

3D modely města © Lukáš Houška

Vydavatel © Starý most s.r.o., Plzeň

www.starymost.cz

www.fb.com/www.starymost.cz

Vydání první, 2022

DTP: Lukáš Houška

Tisk: TISK CENTRUM s.r.o.

ISBN: 978-80-7640-030-6

Vážení čtenáři,

jsem neskutečně rád, že se podařilo vytvořit knihu, která ve velké míře rekapituluje dějiny a současnost jednoho z nejkrásnějších měst západočeského regionu, jakým Město Touškov rozhodně je. Město, kterému se jako zázrakem podařilo uniknout plošným demolicím druhé poloviny 20. století a které si tak zachovalo silného ducha, místo plné příběhů a životních osudů, jejichž počet a spletitost udivuje. V neposlední řadě je to také sídlo, které je obklopené řadou přírodních zajímavostí. A protože kvalita prostředí utváří člověka, žijí zde i stejně zajímaví obyvatelé. Navíc má Touškov skvělého sekundanta, kterým je idylická obec Kůští, nedílná součást místního příběhu.

Ještě před pár lety byla myšlenka na samostatnou knihu o Městě Touškově pouhým snem, ale díky tomu, že jsem byl přizván jako člen kulturní komise, jsem dostal možnost tento plán postupně realizovat. Naštěstí se ve vedení města i přímo v kulturní komisi sešli lidé, kteří této myšlence byli nakloněni, a nakonec bylo možné tento plán uskutečnit. Jakmile začala reálná příprava, dalo se dohromady takové množství místních obyvatel, kteří se rozhodli přispět svými vzpomínkami, fotografiemi či texty, že jsem se nestačil divit. Předem tedy děkuji všem těm, kteří poslední roky pomáhali na svět této knize. Děkuji!

Když jsem mluvil o samostatné knize, nemohu opomenout publikaci z roku 1993, která vyšla k oslavám 450 let od udělení městských práv. Některé její texty, které například shrnují dějiny školy či místních spolků, byly důležitým a zatím nepřekonaným zdrojem. Jan Walter a další dokázali ve zmíněném roce malý zázrak, jelikož vydali knihu o malém městě na počátku devadesátých let 20. století byl počin hodný heroické síly a odvahy. Dnes je situace o poznání jednodušší, ať už se to týká dostupných služeb, či rozpočtu měst a obcí, ale také díky lepší dostupnosti zdrojů. Internet doslova demokratizoval vědění, a když je ve správných rukou, dokáže být pomocníkem, který zásadně šetří čas a otevírá dveře.

Dovolím si malou poznámku k užívání jména našeho města. Ne vždy je v knize uváděno plné znění, kterým je Město Touškov. Pro lepší čtivost jsem občas užíval jen zkrácené Touškov. Ostatně název našeho města je také spletitý příběh. V průběhu historie se setkáváme s řadou přídomků, jakými byly Touškov nade Mží, Bílý Touškov, německé Tuschkau, Stad Tuschkau a další variace.

Publikace, kterou držíte v ruce, však není úplným příběhem Touškova. Kniha je zaměřená na historii města, jeho památky, stavby, zajímavosti v okolí a je to vlastně takový obecný průvodce po Městě Touškově a Kůští. Dalo by se říct, že je spíše startovacím dílem, které by snad mohlo být prvním, které prošlapává cestu k dalším knihám. Například spolková činnost a činnost místních obyvatel obecně se do této knihy vešly jen malým náznakem. Město Touškov je kulturně a společensky bohaté a bylo tomu tak i v druhé polovině 20. století i v předchozím období. Beru tedy tuto knihu jako maximálně polovinu toho, co by se dalo ještě napsat. A v mých snech zůstává prostor pro podobnou publikaci plnou příběhů místních, jejich činností a osudů. Stejně tak je tu velký prostor pro úplnější převyprávění příběhů místních osobností, protože do knihy se vešel jen zlomek z původně zamýšlených jmen. Nicméně tohle všechno je jen výhled do vzdálenější budoucnosti a možná i pro jiné autory. Přesto však zajímavosti a příběhy o Touškově nebyly zdaleka vyčerpány. Stejně tak nebylo vše řečeno ani o obci Kůští, jejíž příběh před mýma očima značně rostl a byl stále květnatější.

Na závěr mi dovoďte vyslovit přání, aby pro vás publikace byla přínosná. Snad vám ukáže nové zajímavosti o samotném městě či vás inspiruje k výletu ať už centrem Touškova, nebo jeho okolím. Stejně tak doufám, že bude pro Město Touškov důstojným shrnutím jeho příběhu a současné podoby a do budoucna i časovou konzervou současného stavu tohoto krásného města.

Lukáš Houška

Poděkování patří těmto členům týmu, pracujícím na textech:

Petr Komanec, Petr Flachs, Petr Mazný, David Vrba, Josef Ježek, Valdemara Pauerová, Václava Kubíková Ježková, rodina Milotových, rodina Rumlových

Poděkování všem, kdo se zapojili:

Milena Bobeničová, Magdaléna Černá, Zuzana Zimmerhacklová, Veronika Kubalíková, Václav Kestler, Klára Krsičková, Jan Kupec, František Ruml, Jitka Rumlová, Iva Procházková, Lucie Kulíková, Iveta Zajíčková, Alexandr Kulík, Tomáš Sokol, Petra Vlasáková, Irena Milotová, Dagmar Mezerová, Jana Kupcová, paní Laudová, David Vrba, Jitka Pařízková, Václav Dráždil, Petr Dvořák, Filip Beneš, Josef Kanta, Alexandr Kulík, Valdemara Pauerová, Iveta Rejšková, Jan Veselý, Magdaléna Vacurová, Květuše Šimlová, Božena Čechilová, Jaroslav Vanžura, Marie Radová, Stanislav Krupička

Pohled na Město Touškov od jihu. Dominanta je kostel sv. Jana Křtitele s návrším, na kterém stojí a které má dlouhou historii osídlení. Za historickou zástavbou je patrný areál TJ Sokol a výrobní hala nad městem. 2022 (LF)

DOBA BAROKA

Kláster jakožto staronová vrchnost Touškova nechal po roce 1653 potvrdit předchozí práva a privilegia města. Listinu, kterou si nechal potvrdit od panovníka, navíc trochu pozměnil. Touškovským snížil některé poplatky, jiné drobně upravil. Zásadní je však přidání bodu, ve kterém uvádí, že si vyhrazuje právo zabavit majetek těm, kdo se postaví proti vrchnosti. Článek také stanovuje, že v případě závažnějších problémů může klášter dočasně, či dokonce trvale odebrat některá městská práva. Dle toho se dá soudit, že klášter jakožto nová vrchnost nebyl přijímán zcela bez problémů a někteří měšťané byli zřejmě nespokojeni. Roli tu jistě hrálo i to, že mnoho ze zdejších měšťanů byly původně protestanty, kteří nyní byli pod katolickou vrchností.

Zdá se, že s následky třicetileté války se v Touškově vypořádali během jedné generace. Počet obyvatel českých zemí se sice podařilo k předválečnému stavu dovést až za 120 let, ale to nebránilo postupné obnově obchodu a řemeslné výroby. 23. srpna 1666 byly v Kladruzech potvrzeny artikule – tedy něco jako obchodní pravidla – pro cech konvářský, kolářský a bečvářský. V roce 1711 kladrubský klášter potvrdil artikule pro cech zedníků a kameníků. Víme také o artikulích cechu řeznického a bednářského, což svědčí o živé řemeslné výrobě, která byla známou ekonomického růstu města.

Barokní Město Touškov: Věže kostela sv. Jana Křtitele v pozadí. Uprostřed snímku je červená střecha v baroku upraveného domu čp.111, jehož fasáda stále nese barokní výzdobu. v popředí pak dynamické sousoší Nejsvětější Trojice od plzeňského sochaře Zikmunda Legáta z roku 1723. (JV)

Postupovalo také postupné poněmčování. Matriky jsou psány česky do roku 1690, potom latinsky do roku 1784 a od tohoto roku německy. Také na radnici se úřadovalo výhradně česky, o čemž nás přesvědčují městské knihy, které jsou vedeny česky do roku 1692. Teprve potom nastoupila němčina. Farní pamětní kniha sepsaná roku 1695 Alexejem Jankou nám dokazuje tuto výměnu obyvatelstva. Uvádí, že roku 1672 se kázalo německy a do kostela se hrnuly davы lidí, jelikož to byla věc nevídaná. Později o pouti sv. Jana Křtitele se kázalo v kostele česky a venku německy, protože by se takové množství lidí dovnitř nevešlo. Roráty se zpívaly střídavě česky a německy. V Touškově také fungovalo staré Bratrstvo literátů, které ale pomalu vymíralo, jelikož bylo málo českých zpěváků. Proto bylo nutné přijímat i Němce. Janka poukazuje na malou aktivitu literátů a uvádí, že bez povšimnutí leží starobylé kancionály z minulých věků.

S nástupem baroka se proměnila i tvář města. Na přelomu 17. a 18. století bylo mnoho domů přestavěno na kamenné a proměnami prošel i hlavní svatostánek. Původní kostel sv. Jana Křtitele stál trochu jižněji než dnešní barokní stavba. Jednalo se o jednolodní relativně malý gotický kostel s presbytářem a věží. Od třicetileté války se nacházel bez oprav ve špatném stavu, a tak se v roce 1683 přistoupilo k jeho úpravě. Za šest měsíců byla přestavěna hlavní loď a byl pořízen nový mobiliář. V letech 1684–1685 byla upravena a zvýšena i věž. Mezi významné barokní památky pak patří sloup Nejsvětější Trojice, který stojí před radnicí na Dolním náměstí a je z roku 1723. Ve dvacátých letech 18. století byla zahájena stavba touškovské fary, která sloužila jako probošství a zároveň jako letní sídlo benediktýnů. Stavba byla upravována ještě v padesátých letech 18. století a získala podobu barokního patrového paláce. Kvalita stavby a její estetika svědčí o nadregionálním architektovi i staviteli. V roce 1765 přibyla do města socha sv. Jana Nepomuckého, která se nacházela před domem čp. 55.

Socha sv. Jana Nepomuckého je cenné barokní dílo z roku 1765. Socha se několikrát stěhovala. Původně stávala u domu čp. 55, posléze byla přesunuta k původnímu mostu přes Mži. Zde několikrát změnila pozici. V roce 2021 byla přesunuta na současné místo. (LH)

a nakládat s ním dle svých potřeb. Čeminský statek získal od Josefa II. do dědičného nájmu Jan Josef svobodný pán Erben. V roce 1805 jej koupil definitivně. K čeminskému statku tehdy náleželo městečko, osm vesnic a 11 samot. Čeminiští pánové se pak stali novou vrchností Touškova.

Došlo také k proměnám života ve městě. Nařízením císaře Josefa II. musely být zrušeny všechny hřbitovy, které se nacházely uvnitř obcí, hlavně okolo kostelů. Také v Touškově bylo rozhodnuto přeložit hřbitov na vršek zvaný Šibeničák. Zjistilo se ale, že toto místo není vhodné kvůli mokru, proto bylo vybráno jiné, kde se hřbitov nachází do současné doby. Vrch Šibeničák je nevýrazné návrší nad

V letech 1777–1778 pak proběhla zásadní přestavba kostela. Původní kostel byl zbořen a na novém místě byla postavena monumentální barokní stavba od Antonína Haffeneckra. Kostel vytvořil nezaměnitelné panorama Touškova a díky poloze na malém návrší je dodnes důležitým orientačním bodem pro celé široké okolí. Barokní doba byla ostatně známá svojí schopností a rafinovaností, jak usazovat stavby do krajiny.

rybníkem a silnicí do Újezdu nade Mží a označovalo se tím širší okolí až k silnici do Lišťan.

Kostel sv. Jana Křtitele byl vystavěn v letech 1777–1778 (JV)

Skladbu řemeslníků v Touškově v první polovině 18. století ukazuje tereziánský katastr, který vstoupil v platnost v roce 1748. Seznam řemeslníků je velmi obsáhlý a ukazuje na živé prosperující město. Tvořili je: jircháři, klempíři, čtyři řezníci, tři tkalci, dva barvíři na černo, šest pekařů, čtyři ševci, čtyři krejčí, koželuh, dva kováři, dva zámečníci, kolář, sedlář, dva bečváři, dva truhláři, tři hrnčíři a provazník. V seznamu jsou dále uvedeni: učitel, sládek, puškař, felčar, kramář, punčochář, zedník a mlynář. Bylo zde 11 židovských rodin, které tvořili: obchodník s plátnem, čtyři obchodníci s obilím a plátnem, čtyři kramáři a obchodník s vlnou. Dále byl v městečku pivovar, špitál, mlýn a obecní rybník.

Pomalou, ale jistě se blížila doba, která ukončila staré pořádky. Na trůn v roce 1741 usedla císařovna Marie Terezie a ještě za jejího života s ní od roku 1765 začal vládnout syn Josef II. Po smrti Marie Terezie přišly zcela zásadní proměny. Největší změnou, která se dotkla i Touškova, bylo rozsáhlé rušení klášterů, kostelů a kaplí, které neměly racionální důvod další existence. Svě opodstatnění nenašel v novém systému ani kladrubský klášter a byl 7. listopadu 1785 zrušen. Tehdy zde pobývalo 54 mniichů a klášterní pokladny disponovaly hotovostí v hodnotě přes 81 000 zlatých. Tyto peníze i celé kladrubské panství (panství Kladruba, statek Přeštice a statek Čeminy) připadly Náboženskému fondu neboli Matici náboženské. Byl to veřejný fond určený pro církevní potřeby v habsburské říši.

Pro Touškov to znamenalo změnu vrchnosti. Bývalý církevní majetek začali od státu skupovat různí šlechtici a měšťané

KŮŠTÍ

Kůstí je vesnice se zajímavou historií. Je v současnosti součástí Města Touškova jako jeho městská část. Jedná se o malebnou obec s velkorysou návsi, která je z části stále osázena velkými usedlostmi, které dokazují někdejší prosperitu obyvatel.

Kůstí se z historických dob poprvé vynořuje v roce 1341, kdy je společně s Dolním Vlkyšem jmenována jako součást panství hradu Komberk. V době, kdy už většina panství nabývala na rozloze a majetku, tady bylo unikátní malé dominium, které zabíralo pouze panské sídlo na malém hradě a dvě obce. Taková podoba malých rytířských panství byla nejvíce rozšířena někdy v 11. a 12. století. Ve století čtrnáctém představovala už jistý anachronismus.

Při pohledu na staré i současné mapy můžeme konstatovat, že když bylo Kůstí založeno, jednalo se o rozmyšlenou fundaci. Dle všeho zde v počátku bylo osm velkých usedlostí, čtyři na každé straně návsi. Během historie došlo k některým změnám, které jsou dodnes v urbanismu obce dobře patrné. Například dům čp. 7 je výrazně vystrčený do prostoru návsi a u statku čp. 6 vytváří nápadný roh. Při celkovém pohledu vynikne, že statky na této straně návsi původně držely jednu linii, ale někdy před 18. stoletím došlo ke změně a statek čp. 7 byl umístěn do návsi. V té době byla orná půda důležitá, a pokud například do obce přišel nějaký řemeslník, dostal pozemek spíše v centru obce a klidně i na návsi, než aby některý ze sedláků prodal kus svého pole.

Původní chalupa, která stála na návsi místo současné kaple, 1918

Ostatně už od 18. století máme zprávy o tom, že se v okolí do-lovalo uhlí a příchod horníků či specializovaných řemeslníků by mohl dokazovat právě dům čp. 7. Podobně předstoupený do prostoru návsi je dům čp. 9, jehož původní obytná část se dnes nachází v zadní části budovy.

Zajímavý je i vývoj názvu této obce. Většina obcí se jmenuje po svém zakladateli a do dnešních dní se jejich jména částečně zkomolila. U Kůstí se tvrdí, že jeho název pochází ze slova kožka či kůžka. Jak to ve skutečnosti bylo, se však jen stěží dozvíme. Každopádně pro dobové úředníky a letopisce představoval tento název dost oříšek, a tak se v různých zápisech setkáváme se značnou proměnlivostí názvu. V roce 1341 to bylo Costie, hned v roce 1368 Kostye a v roce 1422 Kuostzie. V té době se jednalo o českou vesnici, kterou zůstala až do třicetileté války.

Do této války se často střídali majitelé Komberku, a tedy i Kůstí. Od roku 1340 zaniklo zdejší malé rytířské panství a majitelem hradu a vesnic se stal klášter v Teplé, nicméně po sporech

s vdovou po původním majiteli se stal na pár let opět vlastnictvím rodu Švihovských z Rýzemberka. Hned v roce 1368 však hrad a vesnice získal kladrubský klášter, který je držel až do husitských válek.

Náves v Kůstí, 1950
Všechny historické
fotografie v této kapitole
poskytl občané Kůstí

Během těchto válek se prý v Kůstí odehrála událost, která se v legendách vypráví dodnes. V místě, kde je cesta do Chotíkova, pár metrů za posledním domem v Kůstí, stojí starý kamenný kříž. Prý tady proběhla bitva, při které husitská vojska (prý i s Janem Žižkou) pobila skupinku vojáků a z boje bylo tolik krve, že potok zvaný Kumberk zrudl. Na paměť této události byl postaven kamenný kříž a místu se později říkalo Za Martou, což byla dle místních zkomolenina původního označení Za Mordem. Faktem je, že zmíněný kříž je poněkud neobvyklý svým ztvárněním, ale že by pocházel z doby středověku, je jen stěží představitelné. Příběh, který se k němu váže, je však unikátní a nemá ohledně historek vázajících se ke křížům obdoby.

Po třicetileté válce došlo k poklesu počtu obyvatel a noví osadníci byli většinou Němci. Název obce se tak začal opět proměňovat a ustálil se na Guscht, alternativně se používalo také Kussti. Obec však nebyla čistě německá jako třeba Město Touškov. Ležela na samotných hranicích Sudet a české oblasti a německé rodiny se zde míchaly. Klatovská silnice byla brána jako jazyková hranice. V roce 1788 mělo Kůstí 20 popisných čísel a 124 obyvatel.

V roce 1785 se Kůstí stalo součástí statku Čeminy s dalšími dvanácti vesnicemi poté, co císař Josef II. zrušil klášter Kladruby. V té době vesnici tvořilo šest velkých usedlostí a 19 menších statků či domků řemeslníků.

Od 19. století se stále více množily zprávy o těžbě uhlí. V okolí bylo postupně založeno několik dolů a některé z nich měly šachty hluboké až 30 metrů. Největší rozmach těžby nastal v prvních desetiletích 20. století, kdy zde podnikal uhelný baron Antonín Kreysa a později jeho syn František. Ti provozovali tři doly, nazvané Barbora, Kreysa II a Kreysa III. Tito podnikatelé dolovali také u Touškova, Košetice a Bdeněvsi. V roce 1915 zde firma Bergmann zakládá důl Barbora, který fungoval dvacet let. Důl měl dvě šachty hluboké 20,2 metru a v podzemí se větvily do několika štol. Těžil sloje o mocnosti 0,5–0,8 metru. Jelikož k dolu nevedla vlečka, vozila se vytěžená ruda na vozech na nádraží v Kozolupech, odkud po kolejích putovala dál. Po těžební činnosti dodnes zbyly v Kůstí nezřetelné památky, jako různé nerovnosti. V minulých letech pak několikrát došlo k menším propadům půdy.

V prvních desetiletích 20. století se v Kůstí rozvíjel spolkový i kulturní život. Fungoval zde hostinec a bylo možné nakoupit

i v obchodu. V roce 1924 byla vystavěna nová kaplička v centru návsi. Na jejím místě do té doby stála obecní chalupa s kovárnou a zvoničkou ve štítě. Ještě v roce 1917 byla na fotografiích zachycena s doškovou střechou. Původní kaple stála v horní části návsi před domem čp. 1 a jezdilo se kolem ní. Během období první republiky došlo k dalšímu počestování obce. Nově se sem přistěhovalo několik rodin a vytvářela se smíšená manželství.

Druhá světová válka přinesla odvod některých mužů do války, ale jinak nebyla obec nijak zásadně postižena. Po válce byla část místních českých Němců odsunuta a do obce přišli noví osadníci. Na konci čtyřicátých let 20. století pak probíhala výstavba nové silnice do Komberka, kterou pomáhali stavět váleční zajatci, ale také místní obyvatelé jako Josef Beneš či pan Vitoušek. Nová silnice nahradila historickou klikatou cestu, která se vinula kolem potoka. Ostatně nedostupnost Kůstí po pořádné cestě je zmiňována již v 17. století.

Počátek padesátých let 20. století přinesl poměrně rozsáhlý kulturní život. V místní hospodě pana Paura v čp. 19 se kromě hostinské činnosti promítaly také filmy či pořádaly přednášky, například z cesty po Indii. V obci bylo aktivní družstvo dobrovolných hasičů včetně oddílu žen, který dokázal uspět i v širší konkurenci a v šedesátých letech 20. století si ze soutěže v Městě Touškově odnesl první místo. Hasiči měli i svoji vlastní hasičárnu, která sídlila v budově zvané Mendlovna. Oblast Nad Mendlovnou je doposud pojmenovaná na mapách. V obci fungoval také obchod, kam dojížděl prodávat pan Znamenáček z Čeminy. Po zrušení obchodu zajížděla do obce pojiždná prodejna.

Na počátku padesátých let 20. století začala kolektivizace. Soukromí zemědělci byli nejdříve sloučeni do svého vlastního družstva, aby se po několika letech spojili s JZD Čeminy. Toto družstvo pak některé usedlosti využilo pro chov jalovic a ustájení zde byli koně. Řada usedlostí sloužila pro hospodářské účely družstva a nebylo o ně příliš pečováno. Některé domy byly následně zbourány. V obci zanikla hospoda a kulturní život poněkud ustrnul.

Po reorganizaci družstev v západních Čechách byla řada družstev zrušena a sloučena ve větší celky. A tak i čeminské JZD připadlo pod státní statek Křimice. Ten spravoval i bývalý majetek JZD Průkopník z Města Touškova.

V paměti místních je rozsáhlý požár státního statku Komberk. Ten vypukl 3. října 1964 a postupně se rozšířil na většinu budov. Místní hasičské sbory se o požáru dozvěděly s velkým zpožděním, kvůli špatnému telefonnímu spojení a také faktu, že je statek ukryt za terénními vlnami a kouř nebyl v okolí vidět. Když dorazily hasičské sbory, byla už většina budov v plamenech. Na hašení se podíleli profesionální hasiči i místní dobrovolné sbory. Tento požár si vyžádal bohužel i lidské oběti. Dvě děti zaměstnanců statku byly druhý den nalezeny při odklizení trossek. Dle vyšetřování si zřejmě hrály se žhavými uhlíky z místní kovárny a způsobily požár. Bohužel už nedokázaly najít cestu z plamenů ven.

V sedmdesátých letech 20. století za přispění státního statku Křimice byla zřízena povrchová kanalizace, která vyřešila

Kaple a náves v Kůstí, 2022 (LH)

Květnová oslava osvobození Československa za druhé světové války před pomníkem Československého odboje, 1987 (MT)

Oslava 1. máje, 1988 (MT)

Speciálně nastudované divadelní představení místním ochotnickým spolkem J. K. Tyla k 450. výročí udělení městských práv, 1993 (MT)

Slavnostní průvod městem v rámci oslav 450. výročí udělení městských práv, 1993 (MT)

PAMÁTKY, DOMY, STAVBY

KOSTEL SVATÉHO JANA KŘTITELE

Původní kostel v Městě Touškově byl poprvé zmiňován už ve 13. století. Tento prastarý kostel stával v místech současného, možná o několik metrů jižněji. Byla to malá jednolodní stavba s věží. Za doby, kdy v Touškově vládlo protestantství, byl vyzdoben malbami, které však byly později zabileny.

Na hlavním oltáři stávala od nepaměti socha sv. Jana Křtitele až do roku 1660, kdy tehdejší farář Šimon Malachovský nechal vystavět nový hlavní oltář a socha byla pak přesunuta do kaple sv. Máří Magdalény, která byla při vchodu do kostela. V roce 1672 byl z kostela ukraden zlatý kalich, ale později byl rozbitý

vracen. Roku 1683 byl kostel velmi zpustlý, a tak byl během šesti měsíců přestavěn, ponecháno bylo jen gotické kněžiště. Přistavěna byla mohutná věž.

O novém kostele pro proboštství v Městě Touškově se uvažovalo už kolem roku 1740. Nechaly se zpracovat návrhy na nový touškovský kostel u známého architekta Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Tento projekt se však z finančních důvodů nedokončil. Teprve v roce 1776 rozhodl tehdejší opat kladrubského kláštera Amandus Streer, že zvýší prestiž duchovního života v Touškově. Rozhodl o zbourání starého kostela a na jeho místě nechal

Kostel sv. Jana Křtitele, 2022 (JV)

vystavět nový, větší, v pozdně barokním slohu. Stavby se ujal významný architekt Antonín Haffenecker, který pravděpodobně použil původní plány na kostel od Dientzenhofera. Stavba započala v roce 1777 a o rok později, dne 18. října 1778, jej kladrubský opat Amandus Streer slavnostně vysvětil. Zsvěcovací listina byla vložena do schránky a spolu s různými předměty umístěna do základního kamene za hlavním oltářem kostela. Věž byla postavena do výšky zvonové stolice až v roce 1780. Patro s věžními hodinami a cibulovitou bání s lucernou nechal do-
stavět až v roce 1856 místní dobrodinec a patron kostela baron Antonín Starck. Za zmínku stojí též věžní hodiny s dvěma cimbály, které byly pořízeny v roce 1882. Původní černé ciferníky byly nahrazeny v roce 1949 bílými a po roce 1998 se opět vrátily nové v původní černé barvě.

Kostel je dominantou Města Touškova a byl stavěn jako hlavní kostel touškovského proboštství, které bylo poprvé zřízeno v roce 1359 a po době protestantské bylo obnoveno v roce 1697. Proboštství zaniklo spolu s kladrubským klášteřem v roce 1785. Dále už je kostel uváděn jako farní.

Vybavení kostela je převážně z doby jeho postavení. V presbyteriu se nachází hlavní oltář, který se skládá z oltářní menzy, svatostánku, hlavního obrazu křtu Páně, nad ním je obraz Boha Otce a na vrcholu Boží oko. Po stranách oltáře jsou sochy rodičů Jana Křtitele, sv. Zachariáš a sv. Alžběta.

Po levé straně čelem k oltáři je vchod do zákristie a nad ním do prostoru vystupuje oratoř, která sloužila pro kladrubského opata a později ji využívala šlechta. Na pravé straně bylo původně vyvýšené místo s baldachýnem pro touškovského probošta. Dodnes je zachovalé pontifikální křeslo s taburety z poloviny 18. století. Dnes se na tomto místě nachází obraz Ukřižování, který původně visel v lodi kostela. Presbyterium je oddělené mřížkou. Na straně evangelní se nachází kazatelna a vedle ní boční oltář s obrazem Panny Marie Pomocné, který byl do kostela přesunut v druhé polovině 19. století ze zázračného stromu u kaple v Kyjovském lese u Radčic. Pod obrazem je malý svatostánek využívaný ve svatém týdnu o Velikonocích. Po stranách jsou sochy rodičů Panny Marie, sv. Anna a sv. Jáchym. V měsíci květnu se oltář zdobí modrými nebesy a sochou Panny Marie.

Na protější straně epištolní se nachází boční oltář s obrazem sv. Benedikta a pod ním soškou Pražského Jezulátka. Po stranách se nachází sochy sv. Prokopa a sv. Antonína Velikého.

Naproti bočnímu vchodu byl původně druhý boční vchod do kostela. Ten však byl v polovině 19. století zazděn pro nadbytečnost a na jeho místo byl zavěšen obraz Ukřižování. V roce 1928 při renovaci kostela se obraz přesunul do presbyteria, na jeho místě byla stěna vymalována a byl zde postaven oltář Božího hrobu.

Pod ním se nachází zděná hrobka touškovských proboštů, která byla zbudována spolu se stavbou kostela v letech 1777–1778. Od počátku stavby byla hrobka pod kostelem budována pro pohřbívání touškovských proboštů, tedy pro nejvyšší představitele proboštství kladrubského kláštera, které tady bylo ještě zhruba sedm let od dostavby kostela.

Z tohoto důvodu byl do hrobky pochován pouze poslední touškovský probošt, Havel Tulipan, který zemřel 3. října 1787. Hrobka byla od pohřbu probošta Tulipana dle záznamů otevřena celkem třikrát. Poprvé v roce 1871, kdy ji nechal otevřít touškovský farář Ludvík Kaschka, jak popisuje záznam v městské kronice. Poté byla hrobka otevřena v roce 1920 a naposledy

Jeden z nejstarších dochovaných snímků kostela sv. Jana Křtitele, na kterém je kostel zachycen v době kolem roku 1900. Stáří fotky dokládá i absence stromů, které byly později vysázeny před kostelem. (PK)

Kolorovaná fotografie kostela sv. Jana Křtitele z doby někdy před rokem 1914. Na této fotografii jsou poprvé zachyceny stromy, které dodnes před kostelem rostou. Porovnat to můžete se současnou fotkou na předchozí straně. (PK)

k otevření a prozkoumání hrobky došlo 5. května 2021. Do hrobky se vstupuje uprostřed lodi kostela, kde je mohutný kámen nad malým předpokojem, který sousedí proti jihu s vlastní prostornou hrobkou.

Kostel byl za svou existenci několikrát opravován a renovován. První doložená oprava fasády a střechy proběhla v roce 1904 za faráře Josefa Köhlera. Vnitřek byl opravován a renovován v roce 1928 za působení významného faráře Mons. Josefa Resla, který se následně stal i čestným občanem Města Touškova. Při této renovaci se také na klenbu kostela vymaloval obraz, tzv. Česká nebe.

Další a zatím poslední oprava a renovace kostela proběhly v závěru působení dlouholetého touškovského faráře a arciděkana P. Jiřího Mošny v letech 1995–1998.

ČP. 38

Dlouhý přízemní dům byl postaven v roce 1810 a je zajímavý tím, že nad římsou přízemí jsou ještě drobná větrací okénka. Tento půdní prostor totiž sloužil jako sýpka. Je to osvědčené řešení pro malé domy s malým pozemkem, kam se nevejde samotná budova sýpky. U domu začíná jedna ze dvou úzkých uliček centra Touškova.

ČP. 42

Gotický dům z 16. století, který se do dnešních dnů dochoval ve velmi dobré původní podobě. Uprostřed domu vede velký průjezd. Po bocích průjezdu pak na jedné straně bývalo drobné hospodářské zázemí a na druhé obytná část. Pod obytnou částí je gotický sklep s valenou klenbou. Dům má pozdně barokní mansardovou střechu. Jedná se o jeden z nejceněnějších domů města.

ČP. 43

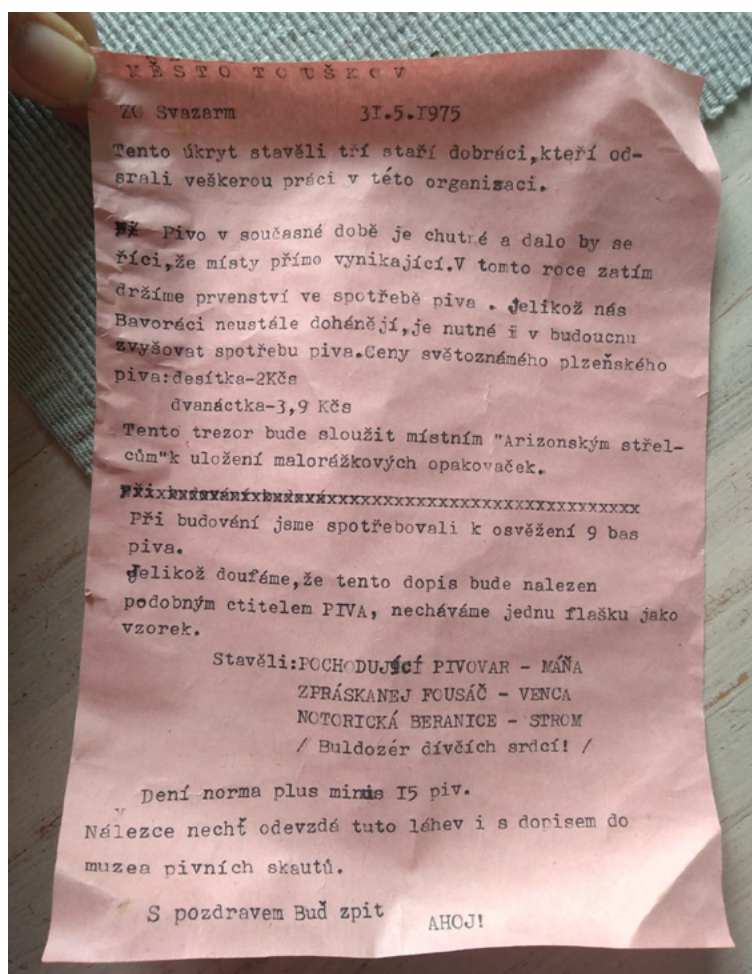
Až do roku 2021 zde stál goticko-renesanční přízemní dům s velkou mansardovou střechou. Po desetiletí zanedbané údržby však byla stavba nakonec zbořena a na jejích základech se staví stavba nová. Z původního domu se dochovaly sklepy a jedno ostění gotického okénka, které je viditelné z levé strany od vjezdových vrat. V roce 2020 zde byl nalezen poklad.

Vzpomínky: Dům byl sídlem touškovského Svazarmu, centra zájmových kroužků, kam místní mládež docházela.

Poklad domu čp. 43: Při demolici domu čp. 43 našli současní majitelé zadržovaný poklad a vzkaz z minulosti. Vzkaz byl zadržán v roce 1975 při úpravě této budovy na klubovny Svazarmu. Autoři vzkazu jsou podepsáni jen svými přezdívkami, ale díky občanům města se podařilo zpět identifikovat, kdo byli tito pánové. Máňa je Josef Säckl, Strom Luboš Tomek a Venca je Václav Koša.

Text původního dopisu pokladu z domu čp. 43

ČP. 44

Rozložitý barokní dům je na nároží Dolního náměstí, Čemínské a Malesické ulice. Cenná barokní budova v sobě skrývá barokní portály i gotickou střílnu. Jedná se o jeden ze stavebně nejzajímavějších domů Touškova s dlouhou historií sahající až do středověku. Původně zde byly dva podsklepené gotické domy. Sklepy a zdivo přízemí se u obou zachovalo. Zřejmě v 17. století byly oba domy sjednoceny. Dům sloužil v době baroka jako kupecký dům, a jelikož byl majitel bohatý, vžil se místní označení, že se jedná o zámek. Označení může vycházet i z paměti místa, které vlastnila kdysi významná osoba. Ke stavbě patří i vjezdová brána se segmentovým obloukem, kterou naleznete v Malesické ulici. Dům má rozsáhlé sklepy s valenými klenbami, které pocházejí z původních gotických staveb. Na konci osmnáctého století byl

významně přestavěn. Z doby gotické se dochovalo hospodářské stavení na dvoře, které obsahuje gotický portál i gotickou střílnu. Do sklepa domu pak vede další portál s lomeným obloukem. Na dvoře se nachází také velká stodola s velkým obloukem zaklenutým vjezdem. Jedná se o barokní kočárovnu. Dům vlastnil známý český světoběžník a politik Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic, který byl v roce 1621 popraven na Staroměstském náměstí v Praze.

Vzpomínky: Ve druhé polovině 20. století zde byla klubovna rybářského svazu

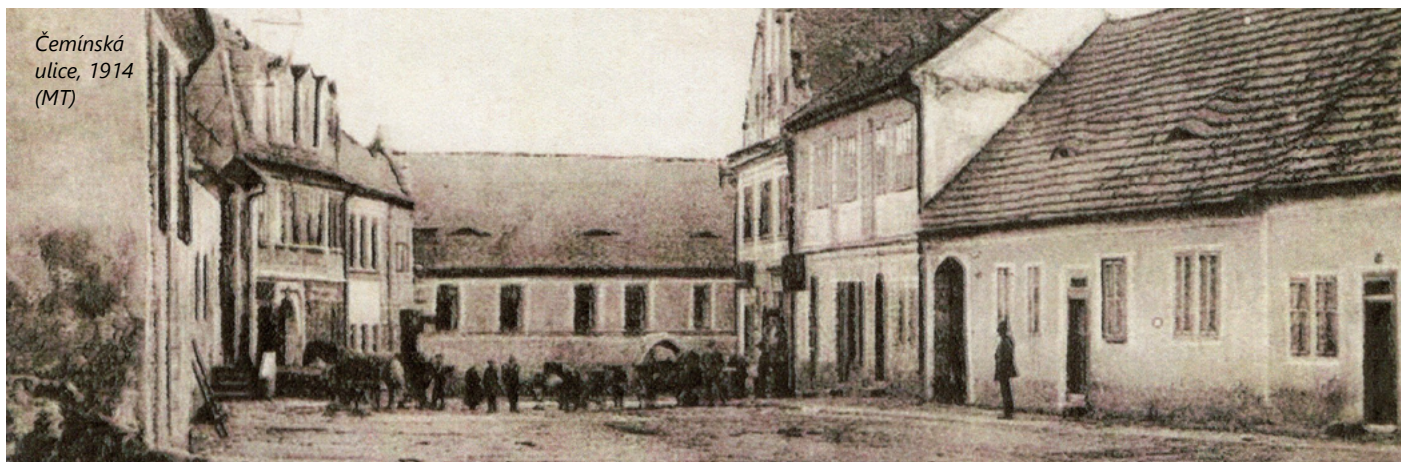

ČP. 44 (LH)

Nádvorní stavení u domu čp. 44 (LH)

Gotická klíčová střílna a barokní dveře na nádvorním stavení u domu čp. 44 (LH)

Střecha byla pokryta pálenými taškami bobrovkami. Místo bylo oblíbeným cílem výprav místních dětí, dospívajících i dospělých. Často zde děti hrály různé hry a mnoho párů tu našlo svoje první zázemí. Pro tři generace Touškovských to bylo nejlepší místo ke scházení. Dnes po ní bylo pár nerovností v místech základů.

Čeminská ulice, 1914 (MT)

Čeminská, nebo Čeminská?

Dva kilometry na sever od Touškova se nachází vesnice Čeminy, které však nikdo neřekne jinak než Čemíny. Správné pojmenování je Čeminy s krátkým *i*, ale název obce se tak nevyslovuje úplně nejlépe. Všichni místní proto říkají Čemíny. Dokonce se dlouhé *i* dopracovalo až na *mapy.cz*. Zatímco oficiální název obce je tedy Čeminy, správný název hlavní toušovské ulice je paradoxně Čeminská s dlouhým *i*. Nicméně nic nezkažte, když před místními budete používat pouze variantu s čárkou nad *i*, která se používá v běžné řeči. Aby situace nebyla tak přehledná, tak se na počátku 20. století Čeminy skloňovaly podle mužského rodu jako ten Čemin a do té doby se používal i německý název Tschemin.

Zaniklé pojmenování ulic

I v moderní historii posledních desetiletí se v Touškově měnily názvy ulic. Po roce 2000 město zchudlo o několik pojmenování, která byla upomínkou na dřívější využití místa, či byly ulice pojmenovány dle již zaniklé firmy.

Na Tržišti

Malé náměstíčko napojující se východně na Dolní náměstí. Dnes prostor nese název Vodní ulice. Dominantami jsou dům s pekárnou, výstavní a rozlehlý dům čp. 70 a dvojice historických domů čp. 55 a 56. Historický název upomíná na fakt, že se zde konaly trhy, a to v 19. století trhy s dobytčkem a jeden čas i koňské trhy. Dalším faktem poukazujícím na tržní minulost místa je ten, že v místě, kde ještě v roce 2020 bývala městská váha, stávaly až do dvacátého století masné krámy, ve kterých obchodovali touškovští řezníci a dříve patřily místnímu cechu řezníků.

U Pivovaru

Ulice upomínající na blízkou existenci provozu, kde se vyrábělo pivo. Ulice začínala u radnice na Dolním náměstí a pokračovala ke kostelu k tehdejšímu Kostelnímu náměstí. Pivovar se nacházel v domě čp. 108, na místě, kde dnes z části stojí městské kulturní centrum, a na místě dnešní autoopravny.

Kostelní náměstí

Stejně tak zmizel poněkud překvapivě i název pro jedno ze tří toušovských náměstí. Prostor kolem kostela byl z náměstí devalvován na pouhou ulici, která kostel obtáčí a ještě se větví do vedlejších krátkých uliček. Přitom název Kostelní náměstí – Kirch platz – se používal již na konci 19. století a patří k prvním pojmenovaným prostranstvím v Touškově.

POVĚSTI

Toušovský medvěd I.

Na západ od Touškova směrem k vesnici Písku nalézá se lesní díl zvaný „Bärenviertel – Medvědí les“. Vznik tohoto pojmenování vypráví legenda.

Před dávnými lety roznesla se po Touškově zpráva, že se v této části lesa objevil medvěd. Ihned dal purkmistr vyhubovat, že město uspořádá na tuto šelmu velký hon. Zakrátko byli občané touškovští pohromadě a po zuby vyzbrojeni vytáhli na medvěda. Podle všech válečnických pravidel obklíčili les a směle postupovali kupředu. Ačkoli v mnohých byla jen malá dušička a měli velký strach, v síle okolního davu to na sobě nedal nikdo znát.

Vtom začala na jedné straně lesa vražedná střelba a zároveň bylo slyšet odtud strašlivé řvaní napadené šelmy, až z toho celou statečnou toušovskou armádu hrůza pojala. Po chvíli však vystřídalo příšerné řvaní vítězná jásání. Nikdo na nic nečekal a všichni se hnali k místu, odkud se jáсот ozýval. Hrdě stáli tu stateční střelci, kteří s nasazením života vítězili, a ukazovali na vzdálené houšti, v němž leželo jakési zabitě zvíře. Když byla celá obec pohromadě, vybral purkmistr nejstatečnější z občanů – kováře, koláře a jednoho starého vojáka, nyní příslušníka počestného cechu obuvnického – a poslal je kupředu, aby se podívali, zdali je již šelma mrtvá. Opatrně plížili se stateční občané k houšti, z něhož vyčnívaly nohy zabitě šelmy. Když přišli blízko a poznali, že zvíře je skutečně mrtvé, zmužile vnikli do houští, leč co to uviděli! Místo obávaného medvěda ležela tam mrtvá kráva, jejíž tělo neslo stopy zuřivě hromadné palby statečných Toušovských.

Vůdcové výpravy vykonali hned v lese poradu, na které se dohodli, že doma nikomu nepovědí, jak se záhadného zvířete marně

báli a jak místo medvěda zabil krávu. Všichni účastníci výpravy se zavázali slavným slibem, že celý případ zachovají v nejhlubší tajnosti. Žádné tajemství však nikdy nevydrží. Po nějakém čase během toušovského jarmarku začali si všerubští jarmarečníci dobírat toušovské občany v hospodě. Dobře věděli o neslavné medvědí honbě a vyšlo najevo, že jeden z toušovských občanů ze zlosti, že jej nevolili za konšela, porušil slib tajemství a Všerubským prozradil, co Toušovští tak pečlivě tajili.

Dlouho pak Všerubští škádli Toušovské otázkou, kdy že je pozvou na lov medvědu. Toušovští ale nezůstali svým zlomyslným sousedům ničeho dlužni a zlobili je dotazy o žabím kaviáru, což byla zase jedna neslavná lapálie Všerubských, o které neradi povíдали.

Příběh vypravoval Ludvík Kaschka, toušovský farář, Jaroslavu Scheibelovi.

Toušovský medvěd II.

O pár let později měl toušovský neslavný hon pokračování. Všerubští měli Toušovské už dlouho na mušce pro různé škádlení a popichování. Jednou na ně proto občané Všerub vymysleli nástrahu. Jistý sedlák v obci blízko Všerub měl velkého huňatého psa. Toho zavedli Všerubští do toušovského lesa a vysadili ho na strom. Na stromě ho navíc uvázali, aby nespádl. Pak poslali do Touškova posla s oznámením, že mají ve svém lese medvěda. Celý Touškov se proto vyzbrojil vším, co bylo po ruce, a houfem táhl na lov. Když se však přiblížili ke stromu, na němž domnělý medvěd seděl, zaštěkal pes radostí, že se mu konečně blíží vysvobození. Toušovští si však tento štěkot vykládali jinak a dali se společně na statečný útek. Všerubští se pak zpovzdálí dlouho smáli a konečně tak docílili odplaty za všelijaké toušovské popichování. Od té doby ještě dlouho nebylo radno ptát se v Touškově, kdy zase půjdou na medvěda.

OBSAH

Dějiny Města Touškova	4
Pravěk (<i>Josef Ježek</i>)	4
Nejstarší dějiny města (<i>Lukáš Houška</i>)	6
Husitské bouře (<i>Lukáš Houška</i>)	8
Vzestup a udělení městských práv (<i>Lukáš Houška</i>)	10
Před třicetiletou válkou (<i>Lukáš Houška</i>)	12
Třicetiletá válka (<i>Lukáš Houška</i>)	13
Doba baroka (<i>Lukáš Houška</i>)	16
19. století (<i>Lukáš Houška</i>)	18
1914–1938 (<i>Lukáš Houška</i>)	24
Druhá světová válka (<i>Lukáš Houška</i>)	27
Budování socialismu 1945–1989 (<i>Lukáš Houška</i>)	28
Současnost 1989–2022 (<i>Lukáš Houška</i>)	32
Kůšτί (<i>Lukáš Houška</i>)	36
Ze života města	40
Městský znak a pečeť (<i>Petr Komanec</i>)	40
Židé v Touškově (<i>Lukáš Houška</i>)	42
Škola (<i>Lukáš Houška</i>)	44
Touškovské trhy (<i>Lukáš Houška</i>)	48
Procházka městem ve fotografiích	50
Památky, domy, stavby	64
Kostel svatého Jana Křtitele (<i>Petr Komanec</i>)	64
Varhany (<i>Petr Komanec</i>)	66
Zvony (<i>Petr Komanec</i>)	67
Fara (<i>Petr Komanec</i>)	69
Vývoj urbanismu (<i>Lukáš Houška</i>)	70
Domy města (<i>Lukáš Houška</i>)	76
Hřbitov a kaple sv. Kříže (<i>Lukáš Houška</i>)	106
Křížky, kaple a boží muka (<i>Lukáš Houška</i>)	108
Socha sv. Jana Nepomuckého (<i>Lukáš Houška</i>)	111
Místní názvy (<i>Lukáš Houška</i>)	112
Pověsti (<i>Lukáš Houška</i>)	115
Výlety kolem města (<i>Lukáš Houška</i>)	119
Spolky a městské organizace	124
Hasiči (<i>Lukáš Houška a Václava Kubíková Ježková</i>)	124
Klub táborových ohňů (<i>Valdemara Pauerová</i>)	130
TJ Sokol (<i>Petr Flachs</i>)	132
Spolek Paprsek (<i>Lukáš Houška</i>)	136
Náš Touškov (<i>Petr Komanec</i>)	138
Rybáři Města Touškova (<i>David Vrba</i>)	140
Osobnosti (<i>Lukáš Houška a Petr Komanec</i>)	141